

STRUCTURAL-SEMANTIC FEATURES OF POLYPREDICATIVE COMPOUND SENTENCES IN MODERN CHINESE LANGUAGE

N. Ruda

Ph.D in Philology, Associate Professor,
Head of the Oriental Languages Department of H. S. Skovoroda
Kharkiv National Pedagogical University
2, Valentynivska str., Kharkiv, Ukraine, 61168
natasha.rudaya.7931@gmail.com

This article raises the question of the peculiarities of the functioning of polypredicative sentences in modern Chinese. In particular, sentences with a compound structural basis, their semantics and structure are viewed. Chinese scientists have not separately considered the questions of structural and semantic features of polypredicative sentences in the Chinese language, their place among other communicative units, the potential possibilities and framework for predicative complication of different models of sentences of this type. But the need to improve modern approaches to the nature of a complex sentence in the Chinese language, its usage in various language styles and literary genres determines the relevance of this study. The article presents the opinions of famous Ukrainian scientists on the nature of polypredicative compound sentences and their semantic features. Due to the lack of similar studies among Chinese scientists, the approach of domestic researchers was taken as the basis for this work. The article analyzes the features of models with a compound structural basis. Five models are offered, among which there are contaminated and non-contaminated ones. Non-contaminated sentences with a compound structural basis include sentences with uniform subordination, sentences with heterogeneous subordination, and sentences with consistent subordination. Contaminated constructions include sentences with reverse subordination and sentences with double subordination. Structural features of models and their semantic features are considered. We see the prospects for further research in the study of the polypredicative compound sentences in the Chinese language in different types of speech, the compatibility of types of subjunctives in different models, as well as their stylistic possibilities and functions in an artistic text. We also consider it promising to study the specified type of sentences in comparison with other languages, taking into account the ethno-mental characteristics of their speakers.

Key words: Chinese language, polypredicative sentence, compound structural basis, types of models, syntax.

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БАГАТОКОМПОНЕНТНИХ СКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ ЗІ СКЛАДНОПІДРЯДНОЮ СТРУКТУРНОЮ ОСНОВОЮ В СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

Н. В. Руда

У статті порушується питання щодо одного з найменш досліджених типів складного речення, а саме щодо особливостей функціонування багатокомпонентних складних речень у сучасній китайській мові. Зокрема, розглядаються речення зі складнопідрядною структурною основою, їхня семантика та структура. Китайськими вченими окремо не розгляда-

лися питання структурно-семантичних особливостей багатокомпонентних складних речень у китайській мові, їхнє місце серед інших комунікативних одиниць, потенційних можливостей та рамок предикативного ускладнення різних моделей таких речень. Але потреба у вдосконаленні сучасних підходів до природи складного речення в китайській мові, його використання у різних мовних стилях та літературних жанрах зумовлює актуальність цього дослідження. У статті наводяться думки відомих українських учених щодо природи багатокомпонентних складних речень зі складнопідрядною структурною основою, їхніх семантичних характеристик та особливостей вживання. Зважаючи на повну відсутність подібних досліджень у китайських учених, підхід та типологія, розроблені вітчизняними дослідниками, був взятий за основу цієї роботи. У статті аналізуються особливості моделей зі складнопідрядною структурною основою. Пропонується п'ять моделей багатокомпонентних складних речень, серед яких виділяються контаміновані та неконтаміновані. До неконтамінованих речень зі складнопідрядною структурною основою відносимо речення з однорідною супідрядністю, речення з неоднорідною супідрядністю та речення з послідовною підрядністю. До контамінованих конструкцій відносимо речення зі зворотною супідрядністю та речення з подвійною супідрядністю. Розглядаються структурні особливості моделей та їхні семантичні ознаки. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в дослідженні функціонування багатокомпонентних складних речень зі складнопідрядною структурною основою у науковому, публіцистичному, розмовному стилях мови, сполучуваність типів підрядних у різних моделях, а також їх стилістичні можливості та функції в художньому тексті. Перспективним також вважаємо вивчення зазначеного типу речень у зіставленні з іншими мовами з урахуванням етноментальних особливостей їх носіїв.

Ключові слова: китайська мова, багатокомпонентні складні речення, складнопідрядна структурна основа, модель речення, синтаксис.

Питання функціонування багатокомпонентних складних речень (БСР) у сучасній китайській мові досі залишається маловивченим як серед китайських, так і серед вітчизняних науковців. Здебільшого цей тип речень аналізується у складі елементарного складного речення як один із його різновидів, який не має специфічних, властивих лише йому особливостей. Китайськими вченими не розглядалися питання структурно-семантичних особливостей БСР у китайській мові, їх місця серед інших комунікативних одиниць, потенціальних можливостей та рамок предикативного ускладнення різних моделей БСР у китайській мові. Але потреба у вдосконаленні сучасних підходів до природи складного речення в китайській мові, його використанні в різних мовних стилях та літературних жанрах зумовлює **актуальність** цього дослідження.

Спроби автора визначити особливості БСР у китайській мові знайшли своє відображення у попередніх публікаціях [Ruda 2014; Ruda 2013]. Однак дослідження функціонування БСР зі складнопідрядною структурною основою (СО) досі не було відображено у відповідних публікаціях. Питання про багатокомпонентні складнопідрядні конструкції у сучасному мовознавстві не має однозначного розв'язання, оскільки багато лінгвістів розглядають складнопідрядні багатокомпонентні речення в межах елементарних складнопідрядних. Однак сучасні дослідження багатокомпонентних конструкцій у вітчизняному мовознавстві (А. П. Загнітко, Г. Ф. Калашникова, І. І. Слинько, О. А. Козіцька, К. Ф. Шульжук, Т. М. Шкарбан та ін.) засвідчують, що ці структури мають специфічні особливості. Оскільки відсутній теоретичний апарат дослідження китайських БСР, автор спирався на наробки українських дослідників.

Семантична властивість багатокomпонентних складних речень бути цілісною синтаксичною будовою, за допомогою якої виражається складність пізнаваних явищ дійсності, нерідко змушує китайських авторів наділяти мовлення дійових осіб своїх творів, а також авторську мову формою моделей БСР. Однак з урахуванням складності структури БСР і їх значної протяжності, що виявляється в ускладненні вихідних моделей додатковими предикативними основами (ПО), іноді виникають труднощі у сприйнятті їх читачем, тому характерною рисою БСР у китайських прозових творах є порівняно невелика кількість предикативних одиниць, їх небагатослівність, а також прагнення до використання парцельованих структур.

БСР зі складнопідрядною СО мають більш складну структуру і, незважаючи на те, що вони вважаються конструкціями, які належать до книжного стилю мовлення, в китайських художніх текстах вони використовуються набагато рідше (16,3% дібраного ілюстративного матеріалу), ніж БСР зі складно-сурядною СО (73,7%). Проте завдяки особливостям підрядних зв'язків автори китайських художніх творів мають широкі можливості для вираження своїх думок, використовуючи саме БСР зі складнопідрядною СО. За складом БСР у китайській мові переважно трикомпонентні, але можуть включати і чотири, і дуже рідко п'ять предикативних одиниць.

У більшості БСР у китайській художній прозі характеризуються обмеженим лінійно-синтагматичним складом. Це означає, що вони відрізняються малокомпонентністю і малослівністю, невеликою кількістю поширених та відокремлених членів. Крім того, у китайських БСР зі складнопідрядною структурною основою спостерігається дуже обмежений набір сполучників і сполучних слів.

Відомо, що внутрішній світ героя, його почуття, думки, емоції читач дізнається переважно через його монологи, проте аналіз дібраного матеріалу показав, що БСР зі складнопідрядною СО, що служать для змістовної передачі складних форм думки, використовуються не лише в монологічному мовленні героїв, а й у мові автора. «Великі комунікативні можливості БСР проявляються в їхній ідеальній пристосованості до передачі логічної послідовності думки, її найтонших вигинів» [Kalashnykova 1996].

Відсоток використання складнопідрядних БСР у китайській художній прозі не надто високий, крім того, в розглянутих творах представлені не всі моделі, що функціонують у сучасній лінгвістиці.

Відомо, що серед конструкцій з підрядним зв'язком протиставлені один одному два типи будови: речення із супідрядністю і речення з послідовною підрядністю. Такий розподіл конструкцій з підрядним зв'язком зумовлюється декількома факторами:

1. У реченнях із супідрядністю кожна предикативна одиниця є або тільки такою, що підпорядковує, або тільки залежною, тоді як у конструкціях з послідовною підрядністю хоча б одна з ПО поєднує у собі дві ці функції.

2. Речення із супідрядністю мають двоступеневу структуру, у якій один щабель становить одиниця, що підпорядковує, а інша – залежний ряд сурядних одиниць або одиниці, що разом підпорядковані й об'єднані між собою сурядним зв'язком. Конструкції з послідовною підрядністю мають багатоступеневу структуру.

3. Ці два типи конструкцій протиставлені за структурними зв'язками між ПО. У першому типі на одному й тому ж рівні членування складного речення мінімум дві ПО безпосередньо пов'язані з третьою. У другому – тільки дві ПО безпосередньо пов'язані між собою.

У китайській мові БСР із супідрядністю використовуються набагато частіше (7,7% від загальної кількості БСР), ніж з послідовною підрядністю (4,3%).

Речення зі складнопідрядною СО можна розділити на два типи: чисті, або неконтаміновані, та контаміновані. До першого типу належать такі три типи конструкцій: БСР з однорідною супідрядністю, БСР з неоднорідною супідрядністю та БСР з послідовною підрядністю. До контамінованих конструкцій зі складнопідрядною СО належать шість типів речень: БСР зі зворотною супідрядністю, БСР з послідовною супідрядністю, БСР з подвійною (однорідною і неоднорідною) супідрядністю, БСР з послідовною підрядністю і супідрядністю, БСР із супідрядністю і послідовною підрядністю, БСР з подвійною супідрядністю і послідовною підрядністю.

У сучасній китайській мові використовуються тільки дві моделі: БСР зі зворотною супідрядністю та БСР з подвійною супідрядністю. Розглянемо особливості функціонування зазначених типів БСР зі складнопідрядною структурною основою в китайській художній прозі.

Найбільший відсоток від загальної кількості БСР за нашою картотекою становлять БСР з однорідною супідрядністю (7,3%). Як зазначає К. Ф. Шульжук, складнопідрядні речення з однорідною супідрядністю є специфічними утвореннями у системі складнопідрядних багатокомпонентних речень. Це стосується як їхньої синтаксичної структури, засобів зв'язку, так і різноманіття семантико-синтаксичних відношень, що властиві як складнопідрядним, так і складносурядним реченням [Shul'zhuk 1986].

К.Ф. Шульжук визначає складнопідрядні речення з однорідною супідрядністю як конструкції, у яких усі підрядні частини однаково пояснюють головну частину загалом або якийсь один член головної частини. Такі підрядні речення завжди виконують однакову синтаксичну функцію, тобто є підрядними одного виду [Shul'zhuk 1986]. Тобто в конструкціях з однорідною супідрядністю спостерігається тісний зв'язок підрядних у зв'язку з їх однозначністю, однаковою синтаксичною віднесеністю і утвореними ними сурядними відношеннями між ними. Як правило, у БСР з однорідною супідрядністю блок утворює єдина складна частина або блок підрядних, який функціонує як єдність супідрядних предикативних одиниць. У китайській мові здебільшого конструкції з однорідною супідрядністю представлені їх мінімальною трикомпонентною структурою (92%). Наприклад:

他终于有了机会买到这三匹骆驼，因为只能换几颗珍珠或者他能卖十亩地 [Lao She 1998, 67]. 'У нього нарешті з'явився шанс купити три-чотири верблюди, **бо** він міг тільки обміняти кілька перлин або він міг продати десятьму землі'.

农村里的马都马上长了价钱，因为缺青草，因为革命的消息传出来了 [Lao She 1998, 15]. 'Коні в селі відразу зросли в ціні, **тому що** було мало свіжої трави, **тому що** поширилися чутки про революцію'.

Наведені приклади є класичними трикомпонентними БСР з однорідною супідрядністю. У першому БСР два однорідних підрядних з'ясувальних

підпорядковуюються головному реченню. Як уже згадувалося вище, у китайській мові засобами зв'язку між головним і підрядним з'ясувальним реченнями є не сполучники, а певна інтонаційна оформленість і порядок послідовності підрядних ПО. На другому рівні членування між двома підрядними, що утворюють відкриту структуру, існують єднальні відношення, що передаються перелічувальною інтонацією. У другому БСР частини, що підпорядковуються, є підрядними причини зі сполучником 因为, що оформляє тільки перше підрядне речення. Підрядні речення поєднані одне з одним розділовими відношеннями за допомогою сполучника 或者. У третьому прикладі підрядні речення також є підрядними причинами, у яких сполучник 因为 оформляє обидві предикативні частини. У всіх наведених прикладах підрядні речення перебувають у постпозиції стосовно головної частини. Перше БСР є негнучкою структурою, у якій через граматичні особливості китайської мови, а саме наявність додаткових з'ясувальних, неможлива зміна порядку послідовності ПО. Другий і третій приклади є БСР гнучкої структури, у яких зміна порядку ПО не порушує правила побудови речення і не впливає на його зміст.

З цього погляду на особливу увагу заслуговують БСР з однорідною супідрядністю, що містить підрядні мети. Відомо, що найбільш характерною рисою синтаксичної структури складнопідрядних речень, що виражають відношення мети, є одночасне використання у їх складі сполучників та спеціальних лексичних елементів (спонукальних дієслів) як засобів зчеплення частин складного цілого. Іншою синтаксичною особливістю речень цього структурно-семантичного типу є чітка диференціація сполучників мети. Підрядні сполучники цього класу розпадаються на дві групи; причому одні сполучники вживаються у разі будь-якого порядку розташування частин складного речення, тоді як інші – тільки у зворотному порядку складників, тобто в тому випадку, коли підрядне речення перебуває в постпозиції стосовно головного речення». У дібраному нами мовному матеріалі наявні БСР з обома зазначеними групами сполучників мети. Наприклад:

为了跟好了解你, 为了我们的关系密切起来, 我请你跟我 - 起过几天 [Yu Hua 2013, 7]. **‘Щоб** краще пізнати тебе, **щоб** наші стосунки стали ближчими, я прошу тебе провести зі мною кілька днів’.

Засобом зв'язку в цьому трикомпонентному БСР є сполучник мети 为了. Цей сполучник використовується в більшості (93%) БСР з однорідною супідрядністю, що містять підрядні мети. Підрядні частини перебувають у препозиції проти головної. Можлива перестановка ПО так, щоб підрядні ставали в постпозицію до головного:

我请你跟我 - 起过几天, 为了跟好了解你, 为了我们的关系密切起来 [Su Tong 1991, 21].

Розглянемо ще один приклад:

我请你多努力, 好让我的父母不反对, 让我爷爷也赞成我们的关心 [Bai Tingting 2000, 23]. ‘Я прошу тебе постаратися, **щоб** мої батьки не заперечували, **щоб** дідусь теж прийняв наші стосунки’.

У цьому БСР підрядні речення перебувають у постпозиції до головного. Засобом зв'язку служить сполучник 好 і спонукальне дієслово 让. Така комбінація робить неможливим перестановку підрядних частин у препозицію до головного.

Набагато рідше в зібраному нами матеріалі трапляються БСР з однорідною супідрядністю, що складаються з чотирьох ПО (7%). Наведемо кілька прикладів:

自己并没有惊人的才力，因为家里缺钱，因为不能上学，父母没有时间培养他 [10, с. 5]. ‘У нього зовсім не було ніяких дивовижних здібностей, **тому що** в сім’ї не вистачало грошей, **тому що** він не міг вступити до школи, батьки не мали часу на його виховання’.

Це БСР з однорідною супідрядністю складається з чотирьох ПО. Друга, третя і четверта предикативні частини є однорідними підрядними причини. Підрядний сполучник 因为 вводить тільки другу і третю ПО, і відсутній перед четвертою. Складносурядний блок підрядних речень становить відкриту структуру, предикативні одиниці якої пов’язані перелічувальною інтонацією.

Одиничними випадками представлено п’ятикомпонентне БСР з однорідною супідрядністю:

既然你再也不爱我，既然不想再见面，既然打算搬家，既然我们没有未来，那么我也没有意义留在这里 [Su Tong 1991, 17]. ‘**Раз** ти мене більше не любиш, **раз** більше не хочеш зустрічатися, **раз** плануєш переїжджати, **раз** у нас немає майбутнього, **то** і мені немає сенсу залишатися тут’.

Наведений приклад є п’ятикомпонентним БСР з однорідною супідрядністю. Чотири підрядних речення знаходяться в препозиції до головного. Перша і друга ПО оформлені підрядним допустовим сполучником 既然, який у поєднанні зі сполучниковим прислівником 那么, що оформляє головне речення, утворює складне сполучникове ціле.

Таким чином, у китайській художній прозі БСР з однорідною супідрядністю представлено трьома варіантами моделі, а саме трикомпонентні, чотирикомпонентні та п’ятикомпонентні БСР, серед яких домінують трикомпонентні конструкції.

Як зазначає К.Ф. Шульжук, серед усіх моделей складнопідрядних багатокомпонентних речень конструкції з однорідною супідрядністю мають найбільші експресивні можливості, тому що однорідні супідрядні в художніх творах нарощують градацію. Така градація цих одиниць, виділення їх в окремі синтагми сприяють емоційному звучанню тексту, його експресивності [Shul'zhuk 1986, 117].

Наступною конструкцією із супідрядністю є модель БСР з неоднорідним супідрядним (2,1%). Г. Ф. Калашникова визначає неоднорідну супідрядність як «такий вид підрядного зв’язку, який шляхом виділення у відрізок складної ситуації двох або декількох різних ознак як би одночасно передає у мисленні й мовленні відношення між елементарними відрізками ситуації» [Kalashnykova 1996]. Крім того, структури з неоднорідною супідрядністю характеризуються відсутністю будь-яких варіантів, тобто в цьому випадку збігаються поняття моделі і варіанта. Щодо семантики БСР з неоднорідною супідрядністю дослідниця вказує, що кожне речення відображає «шматочок» дійсності з її взаємозв’язками. Так, для речення з неоднорідною супідрядністю структурний зміст пов’язано з виділенням і характеристикою різнорідних ознак «шматочка» дійсності [Kalashnykova 1996].

Різні типи зв’язку між ПО допомагають розширити і максимально уточнити, деталізувати інформацію, що передається. Неоднорідна супідрядність

відрізняється від однорідної тим, що підрядні найчастіше мають різне загальне значення, різну синтаксичну віднесеність, різні засоби зв'язку і розташовані дистантно один проти одного. Підрядна частина, яка перебуває з головною в більш тісному зв'язку, становить з нею тісний структурно-семантичний комплекс.

У китайській мові, як правило, підрядне семантично менш пов'язане з головною частиною, розташоване проти неї у препозиції. Розглянемо конструкції з неоднорідною супідрядністю.

你离开了以后，我也走因为 - 个人留在这里太无聊了 [Su Tong 1991, 21].
‘Після того як ти підеш, я теж піду, **тому що** залишатися тут одному занадто тоскно’.

听到了以后，他不高兴再帮忙了，因为这举人老爷实在太“妈妈的”了 [Lu Xun 2003, 13]. **‘Після того як** він почув це, він не був радий знову допомагати, **тому що** цей чиновник надто гидкий’.

У наведених БСР структурно-семантичний блок утворюють головна і друга підрядна частини, пов'язані між собою підрядним сполучником причини 因为. Перша ПО, що становить підрядне часу й оформлена післяйменником 以后, семантично менш пов'язана з головною і належить до складнопідрядного блоку.

阿Q虽然答应着，却不知道他是否放在心上 [Lu Xun 2003, 12]. **‘Хоча** АQ погодився, **але** він не знав, чи прийняв він це близько до серця’.

У цьому БСР з неоднорідною супідрядністю перша ПО є підрядним допустовим і оформлена підрядним сполучником 虽然. Головне речення і підрядне прислівне пояснювальне, що більш тісно пов'язані між собою, утворюють структурно-семантичний комплекс.

为了吃得好喝得好，他装出不舒服像患根炎似的 [Lao She 1998, 11]. **‘Щоб** добре їсти і пити, він прикидався хворим, **як ніби** його прихопив радикуліт’.

У наведеному прикладі блок утворюють друга і третя ПО, що утворюють складнопідрядне речення з підрядним порівняльним. Підрядна частина оформлена складною сполучниковою конструкцією 像 ... 似的. Перша ПО становить підрядне мети, оформлене сполучником 为了.

你要是不同意的话，我就再给你解释因为有命令说服你 [Su Tong 1991, 46].
‘Якщо ти не погоджуєшся, **то** я ще раз поясню тобі, **тому що** у мене наказ умовити тебе’.

У наведеному БСР перша ПО є підрядним умови і пов'язане з головним реченням складним сполучниковим комплексом 要是 ... 的话. Третя ПО – підрядне причини, оформлене сполучником 因为. Стосовно блокування частин речення неоднозначне, оскільки з погляду структури БСР блокуванню підлягають друга і третя ПО, а з точки зору семантики – перша і друга.

Як бачимо, у китайських БСР з неоднорідною супідрядністю наявні різноманітні зв'язки між предикативними частинами, що дає можливість авторам більш докладно і детально описувати ситуації. Слід відзначити, що в українській мові у БСР з неоднорідною супідрядністю виділяються три типи підрядних: загальне, членоване і змішане. За нашими спостереженнями, для китайської мови характерні всі три типи. Наведемо приклад БСР з неоднорідною супідрядністю із загальним типом підрядних речень:

当她进来的时候，他抽出点工夫为了踢小马 [Su Tong 1991, 34]. **‘Коли** вона входила, він вибрав момент, **щоб** штовхнути Сяо Ма’.

Розглянемо приклад БСР з членованим типом підрядних:

美林不明白这为什么那么重要，而知道这真的起作用 [Su Tong 1991, 27]。

‘Мей Лін не розуміла, чому це так важливо, **але** знала, (що) це дійсно спрацьовує’.

У прикладі бачимо членовану неоднорідну супідрядність з підрядними пояснювальними, що належать до однорідних присудків (不 明白 *не розуміла*, 而 知道 *але знала*).

Наведемо приклади БСР з неоднорідною супідрядністю зі змішаним типом підрядних речень:

那些小孩虽然还是年轻，可是他们都知道他是个坏人 [Yu Hua 2013, 42]。

‘**Хоча** ці хлопці ще молоді, **але** всі вони знають, (що) він погана людина’.

我到了办公室时，那里的讨厌的秘书告诉我还要等一会 [Bai Tingting 2000, 29]。‘**Коли** я прийшла до офісу, та неприємна секретарка сказала, (що) я повинна трохи почекати’.

До неконтамінованих БСР зі складнопідрядною СО, як ми вже відзначали, належать БСР з послідовною підрядністю. Ці конструкції не такі численні у китайській мові, як речення із супідрядністю (4,3% від загальної кількості БСР). Як відзначають дослідники [Kalashnykova 1996; Shul'zhuk 2000], характерною особливістю подібних конструкцій є те, що у них одне з підрядних виконує розширену функцію, тобто є одночасно і головним, і підрядним. К.Ф. Шул'жук визначає БСР з послідовною підрядністю як конструкції, у яких лише перша підрядна частина перебуває в прямому, безпосередньому зв'язку з абсолютно незалежною у синтаксичному плані головною частиною, а кожне наступне підрядне синтаксично залежить від попереднього [Shul'zhuk 2000, 311].

У китайській художній прозі найчастіше використовуються речення з двома послідовно підпорядкованими підрядними реченнями (89% від загальної кількості БСР з послідовною підрядністю).

У БСР з послідовною підрядністю особливе місце відводиться підрядному першого ступеня підпорядкування, тому що саме воно прогнозує структуру підрядного другого ступеня, тобто формує конструкцію з послідовною підрядністю [Kalashnykova 1996]. За слушним міркуванням К. Ф. Шул'жука, конструкції з послідовною підрядністю завжди мають чітко визначену кількість рівнів членування: у трикомпонентних – два, у чотирикомпонентних – три, у п'ятикомпонентних – чотири тощо, тобто кількість рівнів членування завжди на одиницю менша, ніж кількість компонентів [Shul'zhuk 1986].

Розглянемо приклади БСР з послідовною підрядністю, що функціонують у китайській художній прозі.

他肯定知道，我不相信因为他以前骗过几次我 [Su Tong 1991, 16]. ‘Він точно знав, (що) я не вірю, **тому що** він уже дунив мене кілька разів’.

У цьому трикомпонентному БСР з послідовною підрядністю перший ступінь підпорядкування становить пояснювальне підрядне, яке є головним проти підрядного причини другого ступеня підпорядкування, оформленого підрядним сполучником 因为.

老爷告诉我她难过得 – 句话也说不出 [Bai Tingting 2000, 12]. ‘Дідусь розповів мені, (що) їй було так важко, (що) вона не могла сказати ні слова’.

У наведеному прикладі перша ПО є головною проти другої ПО, яка становить пояснювальне підрядне. Друга ПО підпорядковує собі підрядне міри

і ступеня, яке є другим рівнем підпорядкування і оформлене структурною часткою 得.

我仍然爱她虽然她一点也不理我，为了不让父母生她气 [Bai Tingting 2000, 23]. ‘Я як і раніше люблю її, **хоча** вона не звертає на мене ніякої уваги, **щоб** батьки не сердилися на неї’.

У цьому БСР з послідовною підрядністю, що складається з трьох компонентів, перший ступінь підпорядкування становить підрядне допустове, оформлене сполучником 虽然. Воно є головним стосовно підрядного причини другого ступеня підпорядкування, оформленого сполучником мети 为了.

Слід зазначити, що в усіх розглянутих БСР підрядні речення перебувають у постпозиції до головного. На першому ступені підпорядкування переважають пояснювальні підрядні. На другому ступені використовуються переважно підрядні детермінантні: причини і мети.

Серед БСР з послідовною підрядністю домінують трикомпонентні моделі (97,5%). Однак аналіз дібраного матеріалу показав, у китайських художніх текстах у поодиноких випадках функціонують чотирикомпонентні БСР, наприклад:

我知道要是你想再见他，他马上就跑来为了让你开心 [Bai Tingting 2000, 57]. ‘Я знаю, (що) **якщо** ти захочеш знову побачити його, **то** він прибіжить, **щоб** порадувати тебе’.

У цьому чотирикомпонентному БСР додаткові частини становлять блок з трьох одиниць. Перша ПО є головною проти другої, оформленої сполучником умови 要是. В інтерпозиції до другої ПО знаходиться друге підрядне умови, яке є головним стосовно третього підрядного мети, приєднаного сполучником мети 为了.

Як зазначає К.Ф. Шульжук, семантико-синтаксичні відношення в реченнях з послідовною підрядністю будуються таким чином, що всі вони теоретично рівноправні: ведучими завжди є відношення між абсолютно незалежною головною частиною і підрядним першого ступеня, решта відношень – включені [Shul'zhuk 2000, 316]. У реченнях з послідовною підрядністю спостерігається збільшення знань про ситуацію «углиб», можливості предикативного ускладнення якої обмежені.

З наявних шести типів контамінованих БСР зі складнопідрядною структурною основою в китайській мові, як показав аналізований матеріал, відзначені тільки БСР зі зворотною супідрядністю і БСР з подвійною супідрядністю.

Модель БСР зі зворотною супідрядністю становить 5,1% від загальної кількості БСР. Особливістю цієї моделі є семантична віднесеність підрядного речення відразу до двох головних. «Як структури, широко вживані для співпідпорядкування підрядного будь-якого типу, використовуються складносурядні речення відкритої структури зі значенням одночасності або тимчасової послідовності» [Kalashnyukova 1996, 101]. Слід зазначити, що всі БСР цієї моделі, представлені в нашій картотеці, трикомпонентні, наприклад:

哪怕唯欣不是这个世界的人，但是他渴望知道更多，也从来没害人 [Su Tong 1991, 14]. ‘**Нехай** навіть Вей Сін не від світу цього, **але** він прагне знати ще більше, **і** він жодного разу не нашкодив людям’.

У цьому прикладі трикомпонентного БСР зі зворотною супідрядністю підрядна частина розташована в препозиції і підпорядковується відразу двом

головним, що створює складносурядний структурний блок відкритої структури, зв'язаний єднальним сполучним прислівником 也. Підпорядкована частина є допустовим підрядним, оформленим підрядним сполучником 哪怕.

假如他早点下班, 决 - 定来得及, 他也跟小丽见得面 [Bai Tingting 2000, 57].
‘Якби він трохи раніше пішов з роботи, то обов'язково б встиг, він зміг би зустрітися з Сяо Лі’.

У цьому трикомпонентному БСР зі зворотною супідрядністю підрядне речення умови підпорядковується двом головним за допомогою умовного сполучника 假如. Складносурядний блок утворюють два головних речення відкритої структури, пов'язаних відношеннями часової послідовності.

我们选了路线时, 太阳已经出来了, 而刮起轻风来了 [Su Tong 1991, 34].
‘Коли ми обрали маршрут, сонце вже зійшло, і піднявся легкий вітер’.

У наведеному прикладі підрядне часу за допомогою службового слова 时 підпорядковується двом головним частинам проти двох супідрядних головних. Два головних речення утворюють складносурядний блок відкритої структури і пов'язані відношеннями часової послідовності та єднальним сполучником 而.

要是他没找到旅馆, 我们就无法在露天过夜, 而美林肯定会很着急 [Su Tong 1991, 33].
‘Якщо він не знайшов готель, то нам доведеться провести ніч під відкритим небом, і Мей Лін, безумовно, буде дуже переживати’.

У вказаному трикомпонентному БСР зі зворотною супідрядністю підрядне умови оформлено умовним сполучником 要是. Складносурядний блок становить відкриту структуру, в якому предикативні одиниці зв'язані за допомогою єднального сполучника 而 і відношеннями одночасності.

Необхідно відзначити, що в усіх БСР зі зворотною супідрядністю, представлених у нашій картотеці, підрядна частина розташована в препозиції до двох головних. Як зазначає Г.Ф. Калашникова, у таких реченнях головні, що співпідпорядковують, завжди контактні. Ознака лінійної контактності сурядних компонентів, таким чином, може служити одним із критеріїв розмежування складносурядних речень з підрядністю, де сурядні компоненти можуть бути як лінійно контактні, так і дистантні, і БСР зі зворотною супідрядністю, де головні, що співпідпорядковують, у тричленній структурі завжди контактні [Kalashnykova 1996, 107], зокрема через те, що являють собою відкриті структури зі значенням одночасності або тимчасової послідовності.

Серед контамінованих конструкцій зі складнопідрядною структурною основою у дібраному нами мовному матеріалі найменш представлені БСР з подвійною супідрядністю (0,5% від загальної кількості БСР). Це модель БСР, у якій представлена як однорідна, так і неоднорідна супідрядність, наприклад:

我回来了的时候, 他们默默相视, 因为吵架了, 也没有人想第一个和好 [Bai Tingting 2000, 45].
‘Коли я повернулася, вони мовчки дивилися один на одного, **тому що** посварилися, і ніхто не хотів миритися першим’.

У цьому чотирикомпонентному БСР з подвійною супідрядністю перше підрядне часу оформлене службовим словом 的时候 і перебуває у препозиції до головного речення. Третя і четверта підрядні причини розташовані в постпозиції до головного і пов'язані з ним підрядним сполучником 因为. Складносурядний блок підрядних речень становить закриту структуру, предикативні одиниці якої пов'язані сполучним словом 也 і причинно-наслідковими відношеннями.

在我替他们买到了票以后，他们说票已经买好了，他们晚上八点就出发 [Su Tong 1991, с. 43]. ‘Після того як я купив їм квитки, вони сказали, що квитки вже куплені і вони їдуть о 8 годині вечора’.

У представленому прикладі перша ПО є підрядним часу і розташована в препозиції до головного речення. Часові відношення оформлені сполучниковим прислівником з післяйменником 在 ... 以后. Третя і четверта ПО є прислівними пояснювальними підрядними, перебувають у постпозиції до головного речення й утворюють складносурядний блок, предикативні частини якого пов’язані між собою прислівником у ролі сполучника 就.

У таблиці 1 представлені дані про середню довжину (N сер.) й максимальне предикативне ускладнення (I max) БСР зі складнопідрядною структурною основою.

Як видно з таблиці, домінуючими є трикомпонентні структури БСР зі складнопідрядною структурною основою. У двох моделях – з однорідною супідрядністю і з послідовною підрядністю – трапляються БСР, що складаються з чотирьох ПО. П’ятикомпонентні речення в нашому матеріалі представлені тільки в БСР з однорідною супідрядністю. Незважаючи на те, що максимальна довжина БСР у китайській мові становить 8 ПО, у БСР зі складнопідрядною СО таких випадків не представлено.

Таким чином, БСР зі складнопідрядною структурною основою представлені моделями із супідрядністю та послідовною підрядністю, включають здебільшого три і чотири ПО (99%). Моделі із супідрядністю і послідовною підрядністю протиставлені структурними зв’язками між ПО. Так, у БСР із супідрядністю на першому рівні членування дві ПО безпосередньо пов’язані з третьою, а у БСР з послідовною підрядністю тільки дві ПО безпосередньо

Таблиця 1

Відсоткове співвідношення ПО у БСР зі складнопідрядною СО

Тип зв’язку	Типи конструкцій	Кіл-ть конструкцій всередині певного типу (у %) з 3, 4, 5 тощо ПО						N сер.	I max
		3	4	5	6	7	8		
Неконтамінований	Однорідна супідрядність	92%	7%	1%	–	–	–	3,2	2
	Неоднор. супідрядність	100%	–	–	–	–	–	3	0
	Послідовна підрядність	97,5%	2,5%	–	–	–	–	3,1	1
Контамінований	Зворотна супідрядність	100%	–	–	–	–	–	3	0
	Подвійна супідрядність		100%					4	0

пов'язані між собою. В конструкціях зі складнопідрядною СО представлені чотири види супідрядності. У разі однорідної супідрядності спостерігається блокування підрядних речень за наявності однакового сполучника або факультативного перед іншими однорідними підрядними. Здебільшого конструкції з однорідною супідрядністю представлені мінімальною трикомпонентною структурою (92%). Найчастіше однорідні підрядні розташовані в постпозиції до головної частини. Серед БСР з неоднорідною супідрядністю найчастіше використовуються конструкції зі змішаною неоднорідною супідрядністю, в яких блокуванню піддається головне речення із семантично неповнозначними опорними словами, заповненими підрядними прислівними. Найбільш частотними типами підрядних у змішаній неоднорідній супідрядності є підрядне з'ясувальне + підрядне часу, умови або причини.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в дослідженні функціонування БСР зі складнопідрядною СО у науковому, публіцистичному, розмовному стилях мови, сполучуваність типів підрядних речень у різних моделях, а також їхні стилістичні можливості та функції в художньому тексті. Перспективним також вважаємо вивчення зазначеного типу речень у зіставленні з іншими мовами з урахуванням етноментальних особливостей їх носіїв.

ЛІТЕРАТУРА

Загнітко А.П. Теорія сучасного синтаксису : монографія. Донецьк : Дон. ун-т, 2006. 378 с.

Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови. Синтаксис : монографія. Донецьк : Дон. ун-т, 2001. 663 с.

Калашникова Г.Ф. Синтаксис багатокомпонентного складного речення в системі філологічної освіти в виші та у школі : навчально-методичний посібник. Харків : вид-во ХДПУ. 1998. 298 с.

Козіцька О.А. Контаміновані складнопідрядні багатокомпонентні речення в сучасній українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2003. 20 с.

Руда Н.В. Засоби зв'язку в багатокомпонентних безсполучникових складних реченнях з однофункціональними предикативними одиницями. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Східні мови та література*. 2014. № 4. С. 31–33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Sm_2014_1_10.

Руда Н.В. Представленість моделей багатокомпонентних складних речень у романі Лао Ше «Рикша». *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Східні мови та література*. 2013. № 1. С. 30–33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Sm_2013_1_10.

Шкарбан Т.М. Формально-граматична і стилістична структура складних конструкцій з однорідною супідрядністю. *Мовознавство*. 1994. № 1. С. 30–34.

Шульжук К.Ф. Синтаксис складного речення : навчальний посібник. Рівне : Рівнен. держ. гуманітар. ун-т, 2000. 126 с.

Шульжук К.Ф. Складне багатокомпонентне речення в українській мові. Київ : Наукова думка, 1986. 183 с.

老舍. 骆驼祥子. 北京: 北京人民文学出版社, 1998. 224 p.

鲁迅. 阿Q正传 / 经典大全集. 南海出版公司, 2003. 418 p.

余华. 第七天. 北京: 新星出版社, 2013. 218 p.
白婷婷. 摹拟爱情. 西安太白文艺出版社出版, 2000. 240 p.
妻妾成群. 苏童著中篇小说. 北京: 北京出版社, 1991. 160 p.

REFERENCES

- Zahnitko A.P. (2006), Teoriya suchasnoho syntaksysu: monohrafiya. Donets'k, 378 s. (In Ukrainian).
- Zahnitko A.P. (2001), Teoretychna hramatyka ukrayins'koyi movy. Syntaksys: monohrafiya. Donets'k, 663 s. (In Ukrainian).
- Kalashnykova H.F. (1998), Syntaksys bahatokomponentnoho skladnoho rechennya v systemi filolohichnoyi osvity v vyshi ta u shkoli: navchalno-metodyichniy posibnyk. Kharkiv, 298s. (In Russian).
- Kozits'ka O.A. (2003), Kontaminovani skladnopyidryadni bahatokomponentni rechennya v suchasniy ukrayins'kiy movi: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01. Kyiv, 20 s. (In Ukrainian).
- Ruda N.V. (2014), Zasoby zv'yazku v bahatokomponentnykh bezspoluchnykovykh skladnykh rechennyakh z odnofunktsional'nymy predykatyvnyymi odynytsyamy. *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Skhidni movy ta literatura*. №4. S. 31–33, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Sm_2014_1_10. (In Ukrainian).
- Ruda N.V. (2013), Predstavlenist' modeley bahatokomponentnykh skladnykh rechen' u romani Lao She "Ryksha". *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Skhidni movy ta literatura*. № 1. S. 30–33, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Sm_2013_1_10. (In Ukrainian).
- Shkarban T.M. (1994), Formal'no-hramatychna i stylistychna struktura skladnykh konstruksiy z odnoridnoyu supidryadnistyu. *Movoznavstvo*. № 1. S. 30–34. (In Ukrainian).
- Shul'zhuk K.F. (2000), Syntaksys skladnoho rechennya: navchalniy posibnyk. Rivne, 126 s. (In Ukrainian).
- Shul'zhuk K.F. (1986), Skladne bahatokomponentne rechennya v ukrayins'kiy movi. Kyiv, 83 s. (In Ukrainian).
- Lao She. Luo Tuo Xiangzi. Beijing: Beijing renmin wenzue chuban she. 1998, 224 p. (In Chinese).
- Lu Xun. A Q zheng zhuan/ jingdian da quanji. Nanhai chuban gongsi. 2003. 418 p. (In Chinese).
- Yu Hua. Di qi tian. Beijing: Xixing chuban she. 2013. 218 p. (In Chinese).
- Bai Tingting. Moni aiqing. Xi'an taibai wenyi chuban she chuban. 2000. 240 p. (In Chinese).
- Qi qie cheng qun. Su Tong zhe zhong pian xiaoshuo. Beijing: Beijing chuban she. 1991, 160 s. (In Chinese).

Стаття надійшла до редакції 20.11.2023.